

Een simpel leven

Meld je aan voor onze nieuwsbrief om op de hoogte te blijven van
de nieuwste boeken van Ambo|Anthos *uitgevers* via
www.amboanthos.nl/nieuwsbrief.

Roderick Nieuwenhuis

Een simpel leven

Waarom ons verlangen naar eenvoud
complexer is dan we denken

Ambo|Anthos
Amsterdam

ISBN 978 90 263 4946 1
© 2022 Roderick Nieuwenhuis
Omslagontwerp Nanja Toebak
Omslagillustratie © Peratek/Shutterstock
Foto auteur © Ruud Pos

Verspreiding voor België:
Veen Bosch & Keuning uitgevers nv, Antwerpen

Voor Elias, David & Abel
Voor Eva

Inhoud

- Inleiding: Verlangen naar een simpel leven 11
Over het Waldencomplex
- 1 Alleen rijke mensen kunnen ontspullen 27
Over privilege
- 2 De bossen in met een boodschap 54
Over systeemkritiek
- 3 Verlangen naar simpeler tijden 81
Over nostalgie en Gouden Tijdperk-denken
- 4 In een tiny house kun je niet wonen 106
Over millennial-armoede
- 5 Arbeiderswoningen voor de rijken 130
Over snobisme
- 6 Met z'n allen in hetzelfde schuitje 149
Over gelijkwaardigheid
- 7 Zoeken naar een nieuw begin 169
Over nonconformisme
- 8 Vluchten om jezelf terug te vinden 183
Over authenticiteit

9 Terug naar de kindertijd 199
Over onvoorwaardelijke liefde

Epiloog 215

Dankwoord 223

Literatuurlijst 225

‘Sta op, vriend! Leg je boeken neer,
Want anders groei je krom.
Sta op, vriend! Niet dat strenge meer,
Stop met dat sloven, kom!’

William Wordsworth, ‘De rollen omgedraaid’

Take off the Chanel,
Take off the Dolce,
Take off the Birkin Bag,
Take all that designer bullshit off,
And what do you have?

Kendrick Lamar, ‘N95’

Verlangen naar een simpel leven

Over het Waldencomplex

Drijf je leven in een hoek en je ontdekt vanzelf de essentie van het bestaan. Althans: dat is de bedoeling. In 1977 doet de Ierse journalist Michael Viney een gooi naar dit verleidelijke ideaal. In dat jaar verlaat hij met zijn vrouw Ethna en dochter Michelle Dublin om op het Ierse platteland te gaan wonen. Viney, die in de jaren zestig bekendheid verwerft met reportages over misstanden binnen de Katholieke Kerk, is al enkele jaren bekend met het Ierse landleven. In 1972 heeft hij een vakantiehuisje gekocht in Mayo, een graafschap aan de westkust van het land. Tijdens graafwerkzaamheden blijkt de grond rondom het huisje vruchtbaarder dan gedacht. Viney en zijn vrouw beginnen voor het eerst hardop te dromen over een vlucht naar het platteland. ‘Dit zorgde voor een discussie tijdens de autorit terug naar Dublin,’ zegt Viney in 2010 als hem naar de impact van de ontdekking van teelbare grond gevraagd wordt. ‘Het begon als een “stel nou dat” en “wat als”.’

Eenmaal op het Ierse platteland begint Viney een natuurcolumn die vanaf eind jaren zeventig tot op de huidige dag verschijnt in de zaterdageditie van *The Irish Times*. Die columns verwerkt hij in 1996 in zijn boek *A Year's Turning*, waarin hij

de grote voordelen van het landleven uiteenzet. Voor die boodschap is in de jaren zeventig een groot publiek. Mede door invloedrijke naoorlogse boeken van de Amerikaanse wildernisschrijver en 'Mister Outdoors' Bradford Angier, en de in de protestcultuur populaire *back-to-the-land-movement*, beginnen velen in de tijd dat de Vineys de stad ontvluchten net als zij te verlangen naar de eenvoud van een simpel leven midden in de natuur.

In 1975, twee jaar voordat Viney en zijn vrouw Dublin verlaten, geeft reisschrijver en essayist Cees Nooteboom dat verlangen naar een simpel leven een treffende naam. In *De zucht naar het Westen*, een bundel van reisessays over Amerika, schrijft hij over de gevoelens van een man genaamd Guy, met wie hij in 1975 Taos bezoekt, een reservaat voor hippies en kunstenaars in de Amerikaanse staat New Mexico: 'Guy is diep teleurgesteld,' constateert Nooteboom. 'Hij heeft een Waldencomplex, zoals zoveel Amerikanen, en zou het liefst uit de smerige complicaties van het heden verdwijnen en ogenblikkelijk hier de hand aan de ploeg slaan, bijen telen en honing persen en zijn eigen jeans weven en 's nachts de sterren tellen en daardoor ontzaglijk oud worden en wit kroeshaar krijgen, en waarom ook niet.'

Het is de Romeinse dichter Vergilius die in het Westen als eerste het landleven presenteert als de wereld van het opperste genot. 'Zózeer gelukkig, als ge uw eigen rijkdom kende, volk van het land!' jubelt hij in de eerste eeuw na Christus in zijn invloedrijke *Georgica*, vertaald als *Het boerenbedrijf*. Zo begint de menselijke obsessie met het boerenleven: 'Vanzelf, ver van 't schending woelen, doet gul de aarde voedsel voor u groeien.'

Met de term Waldencomplex verwijst Nooteboom niet naar Vergilius' *Georgica* maar naar een veel recenter werk, geschreven door een Amerikaan: Henry David Thoreau. Deze natuurschrij-

ver-tuinman woont tussen 1845 en 1847 in een zelfgebouwde hut in de Amerikaanse bossen en schrijft naar aanleiding van dat verblijf een boek dat in de eenentwintigste eeuw luider nagalmt dan dat van Vergilius.

Thoreau betreft zijn *cabin* op 4 juli, Independence Day, om zijn hunkering naar zelfstandigheid – hét doel van het landleven – nog maar even te benadrukken. Zijn observaties over het menselijk leven, de natuurlijke wereld, de bouw van zijn huis en het beheren van zijn bescheiden bonenveld verwerkt hij in het boek waar Nooteboom met zijn psychologische diagnose naar verwijst: *Walden*. ‘Het zou een zeker nut hebben om een primitief pioniersleven te leiden,’ noteert Thoreau in zijn in 1854 verschenen boek, ‘al was het maar om erachter te komen wat de belangrijkste levensbehoeften zijn en welke methoden er zijn toegepast om ze te bemachtigen.’ Kies voor soberheid, benadrukt Thoreau keer op keer vanuit zijn kleine houten boshutje, gelegen aan Walden Pond, een ketelmeer vlak bij het huidige Boston. Een simpel leven is volgens hem nu eenmaal overzichtelijker, fijner en essentiëler: ‘Ik zeg u, laat u in met twee of drie zaken, niet met honderd of duizend, tel in plaats van een miljoen een half dozijn, en doe uw boekhouding op de nagel van uw duim.’

In dit boek wil ik zoeken naar Thoreaus eenvoudsverlangen. Waar komt dat vandaan? Wat beoogt hij er eigenlijk mee? En hoe is eenvoud ingezet om, net als bij Thoreau, de belofte van een beter en gelukkiger leven proberen in te lossen? Heeft de eenvoud van Thoreau en Viney, als we er eerlijk naar kijken, ons in de eenentwintigste eeuw eigenlijk nog iets te bieden? Dat is de centrale vraag in dit boek.

‘Een boek schrijf je in je onderbewustzijn,’ hoor ik een schrijver recentelijk in een Engelse krant zeggen, wat betekent dat

ik me misschien wel twintig jaar of langer met dit onderwerp bezighoud. Het eerste artikel over Thoreau lees ik in 2004 per toeval in *The Guardian*, als ik in de boekhandel waar ik werk internationale kranten doorblader en stuit op een essay met een foto van een aantrekkelijk houten hutje. Zes jaar later maak ik in een notitieboekje mijn eerste aantekening over Thoreau. Ik ben *Walden* weer op het spoor gekomen door een online hoorcollegereeks over Amerikaanse literatuur. Zodra die titel valt, bestel ik de Engelse versie van het boek. Ik ben er zo van onder de indruk dat ik er niet alleen wat feitelijke informatie over opschrijf, maar ook een tekening maak van de Amerikaanse oostkust en de plek waar Thoreau in de bossen heeft gewoond. Mijn interesse in Thoreau sluimert al jaren. Hoog tijd om zijn verhaal eens uit te zoeken.

Ook Viney zwicht voor Thoreau. “Eenvoud, eenvoud, eenvoud!” benadrukte Thoreau, maar we pakken dit pas op latere leeftijd op,’ schrijft de Ierse journalist in *A Year’s Turning*, een van de vele honderden zo niet duizenden odes aan Thoreau die sinds de publicatie van *Walden* zijn verschenen (het debuut van Bradford Angier uit 1951 heet niet toevallig *At Home in the Woods: Living the Life of Thoreau Today*). Ook in zijn boek noemt Viney de wegbereider van het zelfstandige bosleven veelvuldig. Net als Angier ziet hij zichzelf als schatplichtig aan de *Walden*-auteur en tijdens het ompsitten van de grond rondom zijn Ierse huisje moet hij geregeld aan hem denken. ‘Ik was een uur bezig met het omwoelen van de aarde, tevreden als Thoreau die zijn bonenveld bewerkt.’

Wat zijn die grote voordelen van het volgen van Thoreau?

Dé voordelen van dat al door Vergilius aangeprezen landleven? Eenzaamheid, vindt Viney om te beginnen. ‘Het verveelt ons nooit,’ schrijft hij. Hij noemt zijn solitaire bestaan zelfs als een van de grootste voordelen van het landleven. ‘De eenzame ervaring van de natuur, de observaties die je doet als je stil en alleen wandelt’: volgens hem is dit uitgegroeid tot een essentieel onderdeel van zijn wekelijkse column en zijn ‘eigen romantische misantropie’.

Naast die eenzaamheid waardeert Viney ook het gebrek aan tijdsbesef. *Chronos*, het Griekse woord voor tijd, heeft hij definitief ingeruild voor het door filosoof Joke Hermsen populair gemaakte *kairos*: Grieks voor het juiste moment. ‘Van het wachten tot vrijdag, of op kerst, of de feestdagen,’ noteert Viney in *A Year’s Turning*, ‘ben je plots vrij om in het heden te leven: wat zal ik vandaag eens doen?’ Rond zijn vijftigste komt hij tot het besef dat hij gedurende zijn leven als stedeling veel te veel heeft uitgesteld. Zijn leven in Dublin is een leven van wachten. Een bevroren leven. ‘Voor het overgrote deel van mijn leven was ik geluk voor me uit aan het schuiven, naar een andere tijd, plaats, een andere baan,’ schrijft hij terugblikkend. ‘Als ik niet gelukkig was met het wachten op Godot, raakte ik nog gefrustreerder over alle tijd die een journalist verspilt, gewoon door rond te hangen in afwachting van andere mensen. Nu, door onbezonnenheid of een of andere kunstgreep, was ik de toekomst in gestruikeld: dat was het.’

En, niet onbelangrijk: dat simpele leven op het Ierse platteland voelt voor Viney ook als thuiskomen. ‘Verspil niets, wil niets’ is de mantra die als een rode lijn door zijn jeugd in Zuid-Engeland loopt. Hij groeit daar op met een vader die op zijn twaalfde in de leer gaat bij een timmerman. Na het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog gaat zijn vader vechten in Frank-

rijk om daarna als ondernemer aan de slag te gaan in Londen. In het interbellum runnen de ouders van Viney een café: eerst in Londen en daarna in de Zuid-Engelse kustplaats Brighton.

Door de Tweede Wereldoorlog, een gebrek aan klandizie en Duitse kustbombardementen moet het café na 1940 noodgedwongen de deuren sluiten. Uit vrees voor een Duitse invasie is het strand van Brighton bezaaid met prikkeldraad en landmijnen. Vineys vader besluit weer timmerman te worden. En daar is hij volgens zijn zoon Michael ook heel goed in. Hij is, schrijft die, een ‘genie in het schuren van voordeuren’. Hij schildert huizen en maakt eigenhandig de leren schoenen van zijn kinderen. Voor Michael maakt hij zelfs een broek van oude jassen. Vader Viney wil graag zelfvoorzienend zijn. Twee wereldoorlogen en de economische depressie van de jaren dertig hebben bewezen dat je van de wereld en de mensheid verder weinig hoeft te verwachten. Hij regelt zijn zaken liever zelf.

Die behoefte leidt naar het land. Het is de plek waar je loskomt van al die wereldse problemen, je je eigen eten kunt verbouwen, en rust en concentratie kunt vinden. Ja, je hebt geduld nodig om op het land te leven. En Viney heeft het kunnen trainen als journalist. Dat dan weer wel. In dat beroep moet hij altijd paraat staan, in staat zijn om direct te verwerken wat op hem afkomt en bereid zijn om zijn plannen van het ene op het andere moment bij te stellen. Als je met die houding op het platteland gaat wonen, word je rijkelijk beloond. Iedere dag is weer een verrassing. ‘Ik stap de deur uit in de ochtend met de ambitie om één ding te doen,’ schrijft hij, ‘om me op de terugweg te realiseren dat ik er vier gedaan heb.’

Of het nu komt door de complexiteit van het stadsleven, politieke onrust, een wereldoorlog of morele paniek ten aanzien van welvaart en decadentie: de mens is al millennia op zoek naar een simpeler bestaan. Enkele honderden jaren voor Vergilius' lofzang op het boerenleven is er in het oude Athene al ruime aandacht voor *euteleia*, het Griekse woord voor eenvoud. Volgens de epicuristen dient de ascetische levensstijl verkeerde verlangens uit het leven te zuiveren. En dat terwijl de grondlegger van hun filosofie, Epicurus, gezien wordt als de grondlegger van het hedonisme: genotzuchtige verspilling. Maar het beeld dat wij tegenwoordig hebben van een 'hedonist' klopt niet. 'Het actuele hedonisme propageert consumptief genot,' schrijft filosoof Joep Dohmen in zijn boek *Tegen de onverschilligheid*. 'Dit is een pervertering van het klassieke hedonisme van Epicurus dat juist een sterke matiging en gemoedsrust voorstond. Bovendien zag Epicurus niet in eten, drinken of seks maar in vriendschap de hoogste vorm van genieten.'

Om hun begeerten in toom te houden leiden epicuristen een sober leven. Ze eten eenvoudig, kleden zich simpel en gaan eerbetoon en het uitoefenen van openbare functies uit de weg. Pas in de zesde eeuw na Christus maakt de filosofie van Epicurus plaats voor de christelijke moraal. 'Het genot als levensdoel werd afgekeurd omdat, volgens de Bijbel, de duivel daarmee Adam en Eva tot de zonde verleidde,' schrijft Dohmen. 'Volgens de christelijke moraal moest de mens in sobere eenvoud gericht zijn op God en niet toegeven aan de grillen van het lichaam.' Het verlangen naar eenvoud blijft daarmee bestaan, alleen in een andere verpakking.

Henry David Thoreau en Michael Viney zijn volgelingen van een andere Griek: Diogenes van Sinope. Deze bankierszoon verlaat in de vierde eeuw voor Christus zijn geboortestad om in

Athene in een houten ton te gaan wonen. Hij wordt een volgeling van Antisthenes en de cynici, wier gedachtegoed terug te voeren is tot Socrates en slechts is overgeleverd in de vorm van aforismen en anekdotes. Zij zweren geld, luxe en materieel bezit af. In die ton, in 1860 door de Franse schilder Jean-Léon Gérôme afgebeeld als een manshoog en op zijn kant liggend wijnavat, leeft Diogenes met de spullen die hij kan dragen: een mantel, stok, tas en een houten beker.

Diogenes is een dwarse denker. Deze ‘dolgedraaide Socrates’ en ‘Atheense hond’ – het woord cynisme is afgeleid van *kynos*, het Griekse woord voor hond – loopt masturberend door de straten van Athene om te laten zien hoe onconventioneel hij wel niet is. Ook wandelt hij met een brandende lantaarn door de straten van de Griekse stad om op drukke plekken tevergeefs te zoeken naar een echt mens. Aan hem heeft de westerse filosofie een beroemde anekdote te danken. Op een dag krijgt de tonfilosoof bezoek van Alexander de Grote, die mateloos geïnteresseerd is in deze cultuurbarbaar. Hij mag een wens doen, stelt Alexander, gezeten op zijn paard, naast de ton van Diogenes. ‘Ga uit mijn zon!’ is het botte antwoord van de Griekse filosoof, die afslaat wat wij tegenwoordig wellicht allemaal met beide handen zouden aangrijpen.

Het is een belangrijke clash. Het onderonsje tussen de sobere Diogenes en de verheven Alexander is een archetypisch voorbeeld van een soevereine geest die zich niet door aards genot laat verleiden. Volgens de Duitse filosoof Peter Sloterdijk, die in de jaren tachtig bekend wordt met *Kritiek van de cynische rede*, heeft de westerse filosofie dankzij Diogenes oog gekregen voor de samenhang tussen geluk, soberheid en intelligentie. Het is, schrijft Sloterdijk, ‘een motief dat men in alle *vita simplex*-bewegingen in de grote beschavingen terugvindt.’ Diogenes is de

‘oerhippie’, de ‘proto-bohemien’ en de existentialist avant la lettre. ‘Zijn spectaculaire armoede is de prijs die hij betaalt voor de vrijheid,’ schrijft Sloterdijk, ‘dat moet men goed begrijpen.’

Het verlangen naar eenvoud is sinds Diogenes niet afgenomen. Conform de ideeën van de Japanse opruimgoeroe Marie Kondo, Thoreau, legers minimalisten, predikers van de *tiny house*-beweging en #VanLife-influencers, zoeken mensen ook tegenwoordig massaal de soberheid en zuiverheid op van een ‘ontspuld’, essentieel leven. Aan de hand van de boeken van goeroe Jon Kabat-Zinn zoeken we via de ‘eenvoud’ van mindfulness naar een manier om in het moment te leven en tot rust te komen. De populaire Israëliische historicus Noal Yalala Hariri neemt sinds 2000 jaarlijks een à twee maanden vrij voor een meditatieve periode zonder boeken en internet. Microsoft-oprichter Bill Gates houdt zogenaamde ‘Thinking Weeks’ in een hutje aan een baai in Seattle, aan de Amerikaanse westkust, waar hij in alle rust boeken kan lezen en kan nadenken. En ook hier legt Thoreau de basis voor. ‘Henry David Thoreaus twee jaar aan Walden Pond waren boven alles een persoonlijk experiment in mindfulness’, schrijft Kabat-Zinn in zijn bestseller *Wherever You Go There You Are* (2005). ‘Hij koos ervoor zijn leven op het spel te zetten om te genieten van het wonder en de eenvoud van het huidige moment.’

Het is opvallend te noemen. Na millennia van sappelen lijkt het soms wel alsof de mens er in de meest welvarende periode die hij ooit gekend heeft vrijwillig voor kiest om alle comfort met één machtige worp overboord te gooien. Met als uiteindelijke doel om, met Thoreaus *Walden* in de hand, een andere

veldheer te gebieden uit onze zon te stappen. ‘Dat wilde ik ook,’ schrijft de in 2016 overleden journalist Pieter Steinz naar aanleiding van de verschijning van een nieuwe uitgave van Thoreaus *Walden* in *NRC*, ‘in mijn uppie midden in de natuur gaan wonen [...] je eigen hut bouwen, je eigen groente telen, het leven zo puur leven als mogelijk was.’

Thoreau als boegbeeld van de *vita simplex*. Dat beeld duikt ook op aan het begin van de coronacrisis. In april 2020, tijdens de eerste harde lockdowns, wordt de Amerikaanse Diogenes in de grootste Amerikaanse dagbladen in de etalage gezet als de uitvinder van de ‘constructieve eenzaamheid’. Die lockdown is een pauzeknop, het ideale moment om in de stilte van je huis na te gaan wat essentieel is in je leven. Volgens *The Washington Post* vormt Thoreaus tocht naar de bossen aan het begin van de pandemie niets minder dan ‘s werelds beroemdste voorbeeld van *social distancing*: ‘Sinds de quarantaine eind vorige maand in de Verenigde Staten van start ging, zijn tientallen miljoenen van ons begonnen met iets wat lijkt op Thoreaus experiment, alleen met een betere internetverbinding.’

Maar tijdens de coronapandemie wordt ook duidelijk hoe complex Thoreaus bosdroom in werkelijkheid is. Hoewel miljoenen Amerikanen daadwerkelijk kritischer gaan kijken naar de verdeling tussen werk en privé (*The Great Resignation*), vraagt *New York Times*-columnist David Brooks zich in januari 2022 enigszins radeloos af wat er toch met zijn land aan de hand is. Symbolisch vindt Brooks de volgende statistiek: in 2020 rijden Amerikanen 13 procent minder kilometers, terwijl het aantal verkeersdoden met 7 procent stijgt. Het blijkt een metafoor voor de afbrokkeling van de Amerikaanse samenleving. Roekeloos rijden, opstootjes in vliegtuigen, geweld tegen leraren, moord in steden, drugs- en alcoholmisbruik: het neemt tijdens twee